

BERKI Imre
Az 1956–57 évi sortűzek rövid története

Sortűzek általában tömegoszlatási célból, vagy támadásra adott válaszként fordultak elő. Az 1956-ban érvényben lévő Szolgálati Szabályzat a fegyveres tömegoszlatásra a következőket tartalmazza. Felszólítás után először a levegőbe kell löni egy sorozatot, ha a tömeg erre sem oszlik fel a lábak elé kell löni egy úgynevezett porzó sortűzet, ha még erre sem oszlik fel a tömeg, akkor, de csak is akkor lehet térd alatti magasságban célzott lövéseket leadni a tömegre. 1956. november 6-a után a szovjet csapatok jelenléte, Grebenyik városparancsnok 1. sz. parancsa is meghatározó a helyzetre. A katonai tanács 1956. december 4-ei jegyzőkönyvéből kitűnik, hogy a karhatalomnak nem a tömegoszlatásra, hanem a fegyvertelen tömeg szétlövésére kell használni fegyvereit a tömegoszlatásra való szabályok mellőzésével, és erre kell felkészíteni az egységeket¹. Ennek fényében tekintem át az eseményeket.

1956. október 23. Rádió:

A lövöldözés kezdetét leíró tanulmányok roppant ellentmondásosak. Egyes kiadványok 22.30-ra, mások 0.30-ra teszik azt az időpontot, amikor a rádió őrsege löni kezdett. A tüntetők egyes források szerint 7.30-kor, más források szerint csak 9 órakor lőttek rá az épületre, illetve a Múzeum utcai hátsó bejárat felé tartó AVH-s utánpótlásra. A riasztólövések ténye felett a legtöbb leírás elsiklik. Az u.n. Fehér könyvben K. N. őrnagy nyilatkozata írja le a legrészletesebben az eseményeket.

„Hat, fél hét tájban jelentkezetek az első tüntető csoportok a Bródy Sándor utcában. A tömeg egyre nagyobb lett, és támadóan léptek föl. Fölszólításra sem távoztak, és ezért tömegoszlató – ÉK – kel és könnygázgránáttal kezdtük zavarni őket. Később riasztólövéseket adtunk le, mire két ízben is kiürült a Bródy Sándor utca. De mivel látták, hogy a levegőbe lövünk, visszatértek, és most már nem tágtottak.” Minden valószínűség szerint ezeknek a lövéseknek a híre és zaja jutott el a sokfelé vonuló, illetve a Parlament előtt tüntető, Nagy Imrére várakozó tömeghez, emiatt terjedt villámgyorsan a feltételezés: **a Rádiónál az ávósok lövik a népet.**²

1956. október 24. Hadügyminisztérium:

Reggel 7 óra 45 és 8 óra között megállt egy magyar harckocsi a Vörös Csillag Nyomdánál JÓZSA Miklós páncélos százados bement a nyomdába, hogy értesítse a HM-et a harckocsi érkezéséről és kérje, ne lőjenek rá. Eközben a tömeg elfoglalta a páncélost, és elindult vele a körúton, a Margit-híd felé. Körülbelül 8 órakor a tömeg befordult a körútról, a Honvéd utcába, a T-34 es és a tömeg másik fele a Szemere utcába. A csoportok nem látták a Néphadsereg téren álló szovjet páncélosokat. A magyar páncélos a nemzeti színű zászlóval, s a mögötte legyezőszerűen szétnyíló tömeggel, a tér közepe felé haladt.

A tüzelés géppuskasorozatokkal indult, amelyek lekaszálták a T-34-esen lévő fegyvertelen civileket. A magyar zászló lehanyatlott. A géppuskatűzet kiegészítették a Magyar Néphadsereg tisztjeinek kézfegyverei és a szovjet hadsereg nehézfegyverei. A hatalmas tűzcsapás következtében néhány percen belül kilőtték a magyar páncélost, illetve megfutamították a tömeget. Nem igazolható, hogy a felkelőknél fegyver lett volna, valamint a páncélosban sem volt lőszer.

A fegyvertelen tömegre mért tűzcsapás nagyságából egyértelműen arra következtethetünk, hogy a csapás célja az elrettentés volt. A fegyvertelen felkelők legfőképpen a tiszti lakóépület kapualjaiban, a vasrácsokon függve, a tiszti lakóépület járdáján, a homokszáktorlasz előtt, a Szemere és Stollár utca kereszteződésében lelték halálukat. A magyar T-34-es körül menetelők is csoportosan haltak meg. A harckocsi kilövésének helye a Néphadsereg tér Pénzjegy Nyomda felé eső része volt. Ezeken kívül az egész téren holttestek heverték szanaszét. A hősi halottak száma elérhette a 100 főt. A sebesülteké pedig meghaladhatta a 200-at.³

1956. október 25. 11 óra 30 perc Kossuth tér „véres csütörtök”:

Szovjet páncélosokkal barátkozó tömegre több oldalról gépfegyvertűz zúdult, óriási volt a pánik. A halálos áldozatok száma meghaladta a százat.

Az összeverődő tömeg békés tüntetésre indult a Parlament elé. Oroszul tudó fiatalok segítségével a tüntetők összebarátkoztak a szovjet tankok legénységével, akik barátságukat bizonyítandó, kitűzték tankjaikra a magyar zászlót és elindultak a néppel együtt a Kossuth térre. A térre érkezés után nem sokkal hatalmas sortűz zúdult az ott tartózkodó emberekre. Először a Földművelésügyi Minisztérium épületének tetejéről szólalt meg egy golyószóró. Ezt géppisztoly- és puskasortűzek követték. Az Építészeti Minisztérium tetejéről is tüzelni kezdtek a tömegre. Sőt a Kossuth Lajos szobor mögött lévő

Országház étterem tetejéről is megszólaltak a fegyverek.⁴ 100 és 200 között volt a halottak száma, ám ennél sokkal több a sebesülteké. Az áldozatok között nem csak tüntetők voltak, hanem szovjet katonák is. A páncélosok legénységéből, sőt a parlamenti kormányórság több, a térre nyíló lépcsőn lévő tagját is érte halálos, vagy súlyos sebet okozó lövés.

Máig nem tudni, nem bizonyított ki, volt a felelős. A megtorlás folyamán senkitől sem kérték számon a Kossuth téri eseményekért. De a másik oldalról sem vállalta el senki, még akkor sem amikor ezért kitüntetések osztozottak.⁵

1956. október 25. Győr:

A megyei börtönből a tüntetők a politikai foglyokat ki akarták szabadítani. A tömeggel szemben az órság fegyvert használt, amelynek következtében négy ember meghalt, többen megsérültek.⁶

1956 október 26. Mosonmagyaróvár:

A győri határőrkerület parancsnokságának utasítására PAKÁR Mihály hős. szds. törzsfőnök vezetésével kb. 100 fős egység Budapestre, a Határórság Országos Parancsnokságára ment.

A laktanyában maradtak feladatát DUDÁS szds. határozta meg. Ennek során 25-étől a városban lévő különböző objektumokhoz őrséget vezényelt. A felderítő tisztek pedig azt a feladatot kapták, hogy polgári ruhában tartózkodjanak a város területén, és az ott történő eseményekről folyamatosan tegegyenek jelentést.

A határőrök elmondása szerint, amikor egyenruhában mentek ki a városba, a lakosság részéről, atrocitások érték őket.

A városból beérkező információk hatására DUDÁS szds. elrendelte a II. számú laktanyavédelmi riadót. A földszinti és az emeleti ablakokban PPS. géppisztollyal felszerelt katonák foglaltak harcállást. Sor került a géppuskák laktanyán kívüli tüzelőállásba való elhelyezésére. Az egyik géppuska a hátsó kaputól kb. 5 m-re a szemben lévő út szélére, a másik a főépülettel szembeni parkban került telepítésre. 1 golyószórót helyeztek el a hátsó kapu mögött is, valamint megerősítették az őrséget. A laktanyában tartózkodók létszáma kb. 10 tiszt, tiszthelyettes, 50–60 fő sorkatona és tiszt volt. A laktanyában csak a kiszolgáló személyzet maradt.

A felvonuló tömeg nem egy időben érkezett a laktanya elé. Az egyik érkező csoportot DUDÁS szds. fogadta. A százados érdeklődött szándékukról, ami arra vonatkozott, hogy a laktanya épületéről vegyék le a vörös csillagot, valamint a tisztek szintén vegyék le sapkájukról a csillagot és álljanak át a tüntető nép oldalára.

DUDÁS a tömeget megállásra szólította fel, és kilátásba helyezte a fegyverhasználatot. Miután a tömeg a felszólításnak nem tett eleget DUDÁS a géppuskák vonaláig hátrált, majd jelzésére a határőrök tüzet nyitottak. Szemtanú elmondása szerint DUDÁS szds. az épületben, az irodájában tartózkodott. A géppuskánál VÁGI fhdgy. volt.

A fegyverhasználat kezdetére és körülményeire kb. 14 féle variáció állítható fel. A legfontosabbak a teljesség igénye nélkül:

- az egyik tiszt a sapkájával, mások szerint a kezével intett,
- a katonák parancs nélkül löni kezdtek,
- az egyik tiszt pisztollyal kényszerítette a géppuskás katonát a tüzelésre,
- az egyik tiszt miután a katona a tűzparancsot megtagadta, maga feküdt a géppuska mögé.
- a tömegből löttek a határőrökre, és ők viszonyozták a tüzet.

A legelfogadhatóbb és legbizonyítottabb verzió a következő:

A tömeg a laktanya kapujától 40–50 m. távolságra szembetalálkozott a laktanya tisztjeivel, akik magállásra szólították fel őket. Felszólításukat az első sorban állók hallották, és látták a kihelyezett géppuskákat is. Az első sorban lévők megtorpantak, majd az úttól jobbra és balra a laktanya előtti térre húzódtak. Helyükre mindig újabb és újabb személyek léptek. Egy permanens mozgásfolyamat indult be, miközben a tömeg arcvonala lassan előre araszolva mindinkább a laktanya felé haladt. A kintlévő tisztek folyamatosan hátráltak. Amikor a tömeg elért egy úgynevezett kritikus pontot, és a géppuskáktól 10–15 m-re lehetett az egyik tiszt a pisztolyát elővette, és a levegőbe lőtt. Ezután indult el a tüzelés.

A sorozatok egy-két rövid megszakítással megközelítőleg másfél percig tartottak. Ezen idő alatt 500 és 1000 közötti lövedéket löttek a levegőbe, illetőleg a tömegbe. A lövések eldördülését követően az emberek hasra vetették magukat és fedezéket kerestek. Majd miután a sorozatok néhány pillanatra megszakadtak, felugrottak és megpróbálták a tűzvonalból menekülni. A sorozatok folytatódtak: sokakat ekkor ért találat. A már földön fekvő emberek közé még kézigránátokat is dobáltak.

Az elhunytak és sebesültek számáról eltérő adataink vannak. Másnap a Győr-Sopron megyei Hírlap 59 halottról és 130 sebesültről írt, a Magyar Rádió Vasárnapi újság című adása 105 halálos áldozatról beszélt.

A délutáni órákban a laktanya előtt tömeg gyülekezett. 16–17 óra között a laktanyához már fegyveres csoportok érkeztek, és tüzelőállást foglaltak el. A laktanya bejáratához érkezett egy Pobeda személygépkocsi nemzeti színű és fehér zászlókkal. A gépkocsi után a laktanyaába beözönlött a tömeg, a katonák letették a fegyvert. Ekkor derült ki, hogy DUDÁS szds. már elhagyta a laktanyát. A felbőszült emberek a helyszínen bántalmazták és zászlórudakkal szurkálták meg GYENES fhdgy.-t aki a kórházba szállítás közben sérüléseibe belehalt. A városban pedig STEFKÓ József fhdgy-t súlyosan bántalmazták. Többszöri próbálkozás után sem sikerült kimenekíteni a kórházból ahol szitkozódott és fenyegetőzőt: ha kikerül innen mindenkit lelövet.

Október 27-én a tanácsháza előtt összegyűlt tömeg a határőr tisztek kiadását követelték, és népítéletet akart végrehajtani. VÁGI József fhdgy, akit a második emeleten tartottak fogva, ezt hallva, és az őrzés ébertelenségét kihasználva az ablakból a belső udvarra kiugrott. A tömeg észrevette, a földön bántalmazták, majd a Tanács elé az utcára kihúzták és meggyalázták; vérével mellére vörös csillagot rajzoltak..

STEFKÓT hordágyon vitték ki a kórházból. Meglincselésére a közeli téren egy templomnál került sor. Először lábánál fogva akasztották föl, az ütések és rúgások következtében a kötélről leszakadt, ekkor életéért könyörgött, de nyakánál fogva könyörtelenül felakasztották.⁷

1956. október 26. Miskolc:

Miskolcon a rendőrség előtt tüntető tömegbe a rendőrök lőttek bele. Ezután a tüntető tömeg elfoglalta a rendőrsége épületét és hét rendőrt meglincsel.

1956. október 27. Berzence:

A falu népe a begyűjtéssel, beszolgáltatással kapcsolatos elégedetlensége ekkorra érte el csúcspontját. A délutáni órákban a tanácsháza elé vonult 15–20 fő, akik az épületből kihordták a begyűjtési papírokat, és elégették azokat. Több szemtanú azt állítja az összes okmányt meg akarták semmisíteni (anyakönyvek, birtoklevelek), de ezt megakadályozták. Ezzel egyidőben mások betörték a beszolgáltatási előadó házának ablakait, majd szétoszlottak. A csoportban több erősen ittas személy is volt. Este 19 órára nagyülést hirdettek a falu főterére. 100–120 fős tömeg vonult végig a főutcán a főtér felé, mely ott a litániáról kijövőkkkel gyarapodott. DREGETZ István elszavalta a „Talpra magyar”-t, majd a Tizenkét Pont-ot olvasták közben érkezett meg a somogyudvarhelyi őrs riadócsoportja és dördültek el a lövések.

ÁRPÁSSY András hdgy. felderítő tiszt aki a faluban lakott délelőtt személyesen kért segítséget a somogyudvarhelyi őrs parancsnokától, NAGY János fhdgy.-tól. Elmondása szerint feleségét megfenyegették a közértben. NAGY fhdgy két hört küldött Berzencére ÁRPÁSSY és családja megvédésére. A katonák PPS géppisztollyal voltak felszerelve. ÁRPÁSSY 17 órakor telefonált a nagykanizsai kerület parancsnokságára a hadműveletes tisztnek: őt és családját meg akarják lincselni. Segítséget kért. (ÁRPÁSSYt HUNYADI Béla fenyegette meg életveszélyesen azért, mert megkörnyékezte a feleségét. A fenyegetésnek politikai oka és színezete nem volt.) A kerületparancsnokság hadműveleti alosztályvezetője TÓTH László szds. utasította a somogyudvarhelyi őrs parancsnokát, hogy menjen át Berzencére és védje meg ÁRPÁSSY családját. Kijelölte TÓTH Ferenc szds.-t és VÖRÖS hdgy.-t a segítségnyújtó raj vezetésére.

TÓTH Ferenc szds. és egy raj (5–6 fő) kb. 20 órakor érkezett meg Berzencére, és elszállították az Árpássit, családját és a velük egy házban lakó tanítónőt Nagykanizsára mindenféle atrocitás nélkül.

NAGY János fhdgy. 19 órakor parancsot kapott a kerület hadműveleti ügyeletesétől, hogy menjen át Berzencére és védje meg ÁRPÁSSYt és családját a lincseléstől. NAGY fhdgy. kijelölt egy kb. kilenc fős riadócsoportot, amelynek fegyverzete PPS géppisztolyból állt. NAGY fhdgy. eligazította a riadócsoportot, hogy fegyvert használni csak az ő parancsára lehet és csak figyelmeztető lövést lehet leadni.

A riadócsoport kb. 19.30-kor érkezett Berzencére. Itt meglátták a téren állókat. NAGY fhdgy. megállította a lovas kocsit, leszállította katonáit, akik tüzelőállást foglaltak el az út menti árokban. A parancsnok felszólította a kb. 100–120 főből álló tömeget, hogy oszoljanak szét; felszólítása eredménytelen maradt, ezért tűzparancsot adott. A riadócsoport tagjai közül többen azt állítják, hogy csak 1 fő lőtt a tömegbe. Egy vagy két sorozatot lőttek. A tüzelés befejezése után visszatértek a somogyudvarhelyi őrsre.

A téren tartózkodók a fegyverhasználat körülményeiről a következőket állították.

- A riadócsoportot BÉRES ftörm. vezette, aki figyelmeztető lövésre adott parancsot. A katonák közül három a tömeg feje fölé, egy katona oldalról a tömegbe lőtt.
- A menekülő tömegbe ÁRPÁSSY hdgy. pisztollyal lövöldözött.
- A katonák össze-vissza (még az ég felé is) lőttek.
- A katonák felszólítás nélkül lőttek.
- Csak „tűz” vezényszó hallatszott.
- A katonák megérkezésekor a következő hangzott el:
„kocsiról le, harchoz, tűz !”

A fegyverhasználat következtében három fő: LONCSÁR Vendel, KOVÁCS József és HOLECZ Istvánné a helyszínen, egy fő: VIROVE CZ Ferencné a nagykanizsai kórházban halt meg.

Szemtanuk négy fő sebesültől számoltak be: VARGA János, HORVÁTH Vendel, CMERKA Mihály, LOVRENCICS Lajos.⁸

1956. október 27. Tiszakécske:

Tiszakécskén a tömeg fél tizenkettő körül gyülekezett a falu közepén az országzászlónál az úttesten, a piactéren és a római katolikus templom kertjében. kb. 1500-an 2000-en lehettek. A gyűlés elején elénekelték a Szózatot utána, OROSZ Zoltán tanácselnök mondott beszédet, amelyben ismertetett egy petíciót a beszolgáltatások ellen, követelték az orosz katonák kivonását, ugyanakkor nyugalomra intett beszéde végén. Utána MATÚZ Rezső földműves elszavalta a Nemzeti Dalt. Ekkor különböző hangok a tömegből követelni kezdték BURKUS hírhedt adóbegyűjtő kiadását. Akik ebből érezték a veszélyt, azok elkezdtek énekelni a Himnuszt. Amikor a Himnuszból a „balsors”-nál tartottak akkor jött az első repülőgép. A gép Kecskemét felől érkezett. Megkerülte a falut és Szolnok felől felderítő repülést hajtott végre. Ekkor negyed egy, fél egy lehetett. A gép Kiskunfélegyháza felé elhagyta a települést, majd ugyanebből az irányból bukórepülésből fedélzeti fegyvereiből: gépágyúból és géppuskából sorozatlövést adott le a tömegre. Az első lövés a legsűrűbb tömegbe érkezett, ezután a gép Szolnok irányából visszafordult és újra végigsorozta a tömeget. A harmadik sorozat irányára kevesen emlékeznek, valószínűleg ÉNy-i irányból oldalról érkezett.

Továbbá vitatott a gépek száma is, egyesek szerint két gép volt, de az egyik műszaki hiba miatt visszafordult. A sortűz eredménye 17 halott és 110 sebesült.⁹

1956. október 30. Köztársaság tér:

9.00 óra után megérkezett a Köztársaság téri MDP székházhoz a X. kerületi pártbizottság élelmiszer szállítmánya: hús, konzerv és kenyér. A közeli közért előtt sorban állók éles megjegyzésekkel kísérték a szállítmányt. A párház épületében rendőrök mellett 45 államvédelmi sorkatona teljesített szolgálatot, akiket még október 23-án vezényeltek ide. Nagy részük AVH-s egyenruhából rendőrruhába öltözött át. Később egy fegyveres csoport, mely a Luther utca és a Köztársaság tér felől érkezett, kérdéseket tett fel a kapuban álló rendőrtisztnek: Kik vannak a párházban, kik vannak szolgálatban? Majd az őrt, pisztolyát elvéve távozásra szólították fel. Az épületbe benyomuló fegyveresekre kézigránátot dobtak – Szatmári szerint hanggránátot, mert a kézigránát a védőkben is kárt tett volna a zárt épületben. – A támadók közül nyolcat kilencet elfogtak, MEZŐ Imre kihallgatta őket. Elmondták, azért haltak be az épületbe, mert tudomásuk szerint ott fegyvereseket tartanak fogva az ÁVH emberei. A Pártházból kimenekült fegyveresek beszámoltak az eseményekről. A 10 óra körül kirobbant fegyveres összetűzés délre dühös csatává fajult. A párházból – vagy mellőle – lőttek a sebesülteket ellátó mentősökre és a vöröskeresztes nővérekre is.

MEZŐ Imre hiába kért segítséget a Pártház védelméhez. Az ostromlók oldalán egy, aztán újabb négy vagy öt T-34-es lötte az épületet. MEZŐ Imre telefonon beszél BISZKU Bélával a XIII. kerületi pártbizottság titkárával aki a Róbert Károly körúti Mátyás laktanyából hat páncélost indított el a párház felmentésére¹⁰. A felkelőkkel való tárgyalás után a Pártházat módszeresen rommá lőtték. Ezután már könnyű volt az ostrom. Az életben maradt védők megadták magukat. Érthetetlen módon a téren fejevesztett letevő védőket meglincseltek. Az ostromnak neves és magas rangú áldozatai is voltak. Mező Imre és néhány magasabb rangú honvéd főtiszt. A nyugati sajtó fotósai jelen voltak a lincselésnél, a következő napokban az erről készült borzalmas felvételekkel volt tele egy sor mértékadó újság. HRUSCSOV e képekre hivatkozva győzte meg a Varsói Szerződés belső szövetségeseit, valamint Kína, de még Jugoszlávia vezetőit is arról, hogy „Budapesten fehérterror van, gyilkolják a kommunistákat”. A párház ostroma szolgál ürügyül a november negyedik szovjet támadáshoz.¹¹

1956. december 6. Marx tér:

KÁDÁRék mellett két–háromszáz fős vörös zászlós tüntetés zajlott a Nagykörúton szovjet tankok és karhatalmi egységek fedezete alatt. Ez a nyilvánvaló provokáció ellentüntetést váltott ki a polgárokból: tudatos provokáció volt. A Nagykörút a legalkalmasabb felvonulási útvonal, a tüntetőknek, a páncélosoknak és a legkönnyebben gyűjti össze az ellentüntetőket is. A Nyugati pályaudvar és környéke kiválóan alkalmas a karhatalom elrejtésére, és a csata megvívására. A vörös zászlós menet ide vezette, csapdába csalta az ellentüntetőket. Az elrejtett karhatalmisták sortüze több ember életét követelte. Az események után KÁDÁR János elismerését fejezte ki ERÉMI Károlynak, a karhatalmi egységek Marx téri parancsnokának és kijelentette: „megmutatták a karhatalom erejét”¹²

1956. december 8. Salgótarján:

A karhatalom december 7-én letartóztatott két munkástanács aktivistát, akiket a nagybátonyi bányából Salgótarjánba vittek. Másnap titokzatos telefonáló tüntetni hívta a bányák és a gyárak dolgozóit.¹³ Szovjet alakulatok megszállták a rendőrség épülete előtti részt: 3 harckocsi az épület előtti úton állt. A karhatalom a Megyei Tanácsnál és közvetlen előterében helyezkedett el, elzárta a polgári iskola és a tanács épülete közti főutat. 11 órára 3000–4000 fős tömeg követelték a lattartóztatottak szabadonbocsátását, a szovjet csapatok kivonását stb.

A karhatalom figyelmeztető lövéseket adott le, erre FERENCZY István garázmester a tömegből hanggránátot dobott a karhatalmisták vonala mögé a lövöldözés megakadályozására sikertelenül.

Szovjet alakulatok, rendőrök és a karhatalmisták is tüzeltek a robbanás után, tárat cseréltek, majd újra tüzelnek. A töltények 57 %-a embert talált el, 15%-a ölt. A lövéseke az áldozatok többségét hátulról, menekülés közben érték¹⁴. A sortűz következtében 46-an haltak meg és 135 a sebesültek száma.¹⁵

1956. december 10. Miskolc:

Kisebb tumultus támadt az Állami Biztosító helyisége előtt. Az ok, ami miatt az emberek elégedetlenségüknek adtak hangot, az volt, hogy a kirakatba helyezett cégtáblán ott maradt a vörös csillag. A tábla eltávolítását követelték. Hozzájuk csatlakozott egy öt tagú csoport, akik vezetésével behatoltak a biztosító helyiségeibe, eltávolították a táblát és bevették a kirakatot. Ezután elhatározták, hogy tüntetni fognak. Az Állami Áruház bejáratáról levették a két nemzeti színű zászlót és az úttest közepén haladva, elindultak a Tanácsháza irányába. Leállították a forgalmat, és a közben odaérkező villamost is feltartóztatták. Itt sokan csatlakoztak a tüntetőkhez. Egy újságárus pavilonból elvettek egy köteg Északmagyarországot, és azt üvöltözve, hogy az újság hazudik közösen elégették. A több száz fős tömeg jelszavakat skandálva haladt „Nagy Imrének dolgozunk, Kádáréknak sztrájkolunk”, egy miskolci költő elszavalta versét a „Magyar néphez”. Ezek után úgy döntöttek, hogy nem a Tanácshoz, hanem a nyomdához mennek kinyomtatni a verset és a forradalom folytatására felszólító rölapokat. Nyolc fős küldöttséget engedtek be a nyomdába és követelésükre elkezdtek szedni a verset és a rölapokat. A vers 150 példányban el is készült, amit a nyomda ablakából kidobtak a nép közé. Eközben ÉBERT István vezetésével négy tagú karhatalmi járőr érkezett a helyszínre, és megpróbálta távozásra bírni a felizgatott tömeget. Ekkor egy szovjet harckocsi gördült a nyomda elé amely segíteni akart a tömegoszlatásban. A tömeg nem mozdult, a nőket és a gyerekeket arra bízatták, hogy állják el a harckocsi útját. Többen felmászta rá és dulakodni kezdtek a harckocsi személyzetével. Ekkor a harckocsi parancsnoka a levegőbe lövetett, amivel sikerült a tömeget szétozlatni. Ebben a percben a szemben lévő ház ablakából és pincéjéből, a szomszédos sörkert felől géppisztolyosorozatot adtak le a szovjet harckocsira és a szétszéledő tömegre. Két szovjet katona és három tüntető életét veszítette, tizennégyen pedig megsebesültek.¹⁶

1956. december 22. Tinnye:

A karhatalmisták „elbeszélgetésre” behívták a TSZ-ből kilépni akaró férfiakat. (Ezek az „elbeszélgetések”, valójában kínzások, néha halállal végződtek.) Szabadonbocsátásuk érdekében az asszonyok tüntetést szerveztek a Tanácsháza elé. A karhatalmisták belelöttek a tüntető tömegbe.¹⁷ A sortűznek egyetlen áldozata volt PAJER Gizella, aki a Tanácsháza mellett lakott, lehet, hogy az asszony nem is vett részt a tüntetésben, csak kíváncsiságból ment ki az utcára. Csecsemő gyermeke maradt árván halálával.¹⁸

1956. december 10–12. Eger :

Tüntetés zajlott a nyomda előtt forradalmi rölap kinyomtatása céljából. A tüntető tömeg el akarta foglalni a nyomdát amit a karhatalom sortüze meggátolt. A sortűz következtében egy, mások szerint két halott és 14 sebesült maradt a helyszínen. December 12-én reggel GYURKÓ Lajos tábornok paran-

csot adott a tüntető tömeg szétlövésére. Délelőtt a Rác kapu tér felől a belváros felé indult a korábbi események miatt tüntető tömeg. A tüntetők ellen kiküldött karhatalmi alakulat késő délután a Dobó téren foglalt harcállást. A tüntetők a harcállásban álló alakulat láttán megálltak, nem léptek fel támadóan. A karhatalmisták mégis lőttek a tömegre, sőt a menekülőkre is. 8 halálos áldozat volt és 30 sebesült. A lövések hátulról érték őket.¹⁹

1957. január 11. Csepel:

A csepeli munkástanács elnöke, NAGY Elek lemondott, majd sztrájkra szólította fel az üzem dolgozóit. Követelték a novemberben kinevezett kormánybiztos, valamint a vezérigazgató és az MSZMP gyári intézőbizottsága elnökének az eltávolítását. Közel 1500-an a vezérigazgatóság épülete elé vonultak, és közülük többen, rövidesen lincselésről és akasztásról kiabáltak. Még látásból sem ismerték, akiknek a fejét követelték, úgyhogy azok a tömegben keresztül utat törve maguknak szabadon távozhattak az épületből. Eközben akik rájuk vadásztak benyomultak a vezérigazgatóság folyosójára, ahol szembetalálták magukat két karhatalmistaival. Az ellenforradalom utóvédharcai című könyv szerint az egyiket a földre rángatták, ütlegelni kezdték és el akarták venni a fegyverét. A társa riasztó lövést adott le, a mennyezetről visszapatpanó lövedék halálosan megsebesítette az egyik munkást. Az udvaron lévő két karhatalmista kezéből is kicsavarták a fegyvert. Ekkor érkezett egy nagyobb karhatalmista csoport és feloszlatta a tömeget.²⁰ KAHLER – M. KISS szerint géppuska és kézfegyvertűz zúdult a tüntetőkre, amely sok sebesülést és egy halálesetet hozott. A sortűz után az egyetlen nyitva hagyott gyárkapun távozó munkásokat a karhatalmisták válogatás nélkül megbotozták.²¹

A sortűzek hatására az azok által kiváltott félelemnek köszönhetően, megszűnt a munkástanácsok által képviselt kettős hatalom, helyreállt a hatalom által képviselt rend. Lehetőség nyílt a megtorlásokra, majd később a konszolidálásra.

A budapesti szovjet katonai egységek városparancsnokának 1. sz. parancsa²²

A szovjet csapatok a Magyar Forradalmi Munkás-paraszt Kormány kérésére ideiglenesen bevonultak Budapestre, hogy testvéri segítséget nyújtsanak a magyar népnek szocialista vívmányai megvédésében, az ellenforradalom leverésében és a fasiszta veszély elhárításában.

Budapest rendjének és normális életének helyreállítása céljából megparancsolom

1. Azok a személyek akiknél fegyver van, haladéktalanul, de legkésőbb f. évi november 9-én 17 óráig szolgáltatassák be a szovjet katonai alakulatoknak, illetőleg a szovjet katonai parancsnokságnak. A fegyverüket leadó személyeket nem vonják felelősségre.

Azokat a személyeket, akik a fent megjelölt határidőig nem szolgáltatják be fegyverüket, fegyvert rejtgetnek, szigorúan felelősségre vonják.

2. 1956. november 7-től Budapest területén az utcán közlekedni csak reggel 7 órától este 19 óráig szabad.

Mindenki köteles feltétlenül engedelmeskedni a szovjet katonai parancsnokság járőreinek, és ellentmondás nélkül teljesíteni azok utasítását és parancsát.

3. Felhívjuk a gyárak, üzemek, a közlekedést, közszolgáltatási és egyéb vállalatok és hivatalok munkásait és alkalmazottait, hogy vegyék fel a munkát.

Azokat a személyeket, akik bármilyen módon akadályozzák a munkásokat és alkalmazottakat a munka felvételében, felelősségre vonják.

4. A helyi hatalmi szervek biztosítsák a lakosság élelmiszer – és tüzelőellátását. A szovjet katonai parancsnokságok ehhez minden segítséget megadnak a helyi közigazgatási szerveknek. Az összes élelmiszerüzletet ki kell nyitni, hogy biztosítani lehessen Budapest lakosságának folyamatos élelmiszer-ellátását. Az üzletek nyitvatartási ideje reggel 8 órától este 18 óráig. Az élelmiszert és tüzelőt szállító vasúti és gépjárművek éjjel-nappal közlekedhetnek. (külön engedéllyel).

Felhívom Budapest összes dolgozóit, hogy segítsék a helyi közigazgatási szerveket és a szovjet csapatokat a közrendnek és a város normális életének helyreállításában és biztosításában.

A budapesti szovjet katonai egységek városparancsnoka.

1956. november 6.

GREBENNYIK
gárdavezérőrnagy.

Kronológia:

- 1956. október 23. Rádió
- 1956. október 24. Hadügyminisztérium
- 1956. október 25. 11 óra 30 perc véres csütörtök
- 1956. október 25. Győr
- 1956. október 26. Mosonmagyaróvár
- 1956. október 26. Miskolc
- 1956. október 27. Berzence
- 1956. október 27. Tiszakécske
- 1956. október 30. Köztársaság tér
- 1956. december 6. Marx tér
- 1956. december 8. Salgótarján
- 1956. december 10. Miskolc
- 1956. december 22 Tinny
- 1956. december 10-12. Eger
- 1957. január 11. Csepel

Felhasznált irodalom

1. KORÁNYI G. Tamás : *Egy Népfelkelés dokumentumai 1956*. Tudósítások Kiadó Budapest 1989
2. SZATMÁRI Jenő István : *1956 : lehet, hogy másképpen volt ?* AGORA PRINT KFT Szeged 1996
3. GOSZTONYI Péter : *Föltámadott a tenger ...* 1956 *Népszava* (1995).
4. ÓMOLNÁR Miklós : *12 nap amely ...* Budapest, 1989, Szabad Tér Kiadó.
5. Dr. BERKI Mihály : *Hadsereg vezetés nélkül 1956*. Budapest.
6. *1956. Az ENSZ Különbizottság jelentése*. Budapest, 1989, Hunnia.
7. GYURKÓ László : *1956* Budapest, 1987, Magvető.
8. MAROSÁN György : *A tanúk még élnek*. Budapest, 1989, Tabu.
9. *Sortűz Tiszakécskén 1956-ban* Tiszakécske, 1994, Tiszakécskei honismereti kör.
10. GERÉB Sándor – HAJDÚ Pál : *Az ellenforradalom utóvédharcai*. Budapest, 1986, Kossuth.
11. HORVÁTH Lajos : *Sortűz a HM előtt : 1956 november 24* Budapest, 1992, Zrínyi.
12. *Tényfeltáró jelentése a mosonmagyaróvári eseményekről*. HŐR OPK
13. *Tényfeltáró jelentése a berzencei eseményekről*. HŐR OPK
14. A berzencei sortűz. *Somogyi Hírlap* 1992 március 7.
15. LESKÓ László : *A vérző Berzence Szabad Föld* 1989 augusztus 22.
16. *1956 Nógrád Megyei kronológiája és személyi adatai* Salgótarján 1996.
17. KAHLER Frigyes – M. KISS Sándor : *Kinek a forradalma ?* Budapest, 1997, Püski-Kortárs.

Forrás:

-
- ¹ KAHLER – M. KISS: Kinek a ... 173. p.
 - ² ÓMOLNÁR Miklós: 12 nap ... 105. p.
 - ³ Sortűz a HM előtt: 117-119. p.
 - ⁴ GOSZTONYI: Feltámadott ... 98-99. p.
 - ⁵ SZATMÁRI: 1956 Lehet, hogy másképp volt ? 97-98. p.
 - ⁶ OPK jelentés a Mosonmagyaróvári eseményekről.
 - ⁷ HŐR OPK jelentése.
 - ⁸ HŐR OPK jelentése
 - ⁹ Tiszakécske 1957 okt. 27 : 40-41. p.
 - ¹⁰ ÓMOLNÁR Miklós: 12 nap ... 301-303. p.
 - ¹¹ SZATMÁRI: 1956 Lehet, hogy ... 124-126. p.
 - ¹² KAHLER – M. KISS : Kinek a 174. p.
 - ¹³ SZATMÁRI: 1956 ... 132-237. p.
 - ¹⁴ KAHLER – M. KISS: Kinek a ... 175 p.
 - ¹⁵ Nógrád megyei 39-41. p.
 - ¹⁶ Az ellenforradalom utóvédharcai. 169-171. p.
 - ¹⁷ KAHLER – M. KISS: Kinek a forradalma. 169. p.

¹⁸ Tinnyi emberek elbeszélése alapján.

¹⁹ KAHLER – M. KISS: Kinek a ... 176. p.

²⁰ Az ellenforradalom utóvédharcai. 174-175. p.

²¹ KAHLER – M. KISS: Kinek a .. 170. p.

²² Egy népfelkelés dokumentumai. 118-119. p.